

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

सुभाषगीर खुशालगीर गोसावी आणि इतर

-व्हर्सस -

विशेष भूमि संपादन अधिकारी आणि इतर

मार्च 18,1996

[न्यायमूर्ति के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ति जी. बी. पटनायक]

भूमि संपादन अधिनियम, १८९४ : कलम ४(१)

भूमि संपादन - अधिसूचनेची वैधता.

महाराष्ट्र राज्य- रहिवासी प्रयोजनासाठी राखीव असलेल्या क्षेत्रामध्ये असलेली जमीन- बसस्थानक आणि डेपोच्या विस्तारासाठी संपादन- रिट द्वारे संपादनाला आव्हान - उच्च न्यायालयाने फेटाळले-सर्वोच्च न्यायालयाने हस्तक्षेप करून असे मत व्यक्त केले की, सार्वजनिक हितासाठी भूमि संपादनाची मागणी केली गेली नाही, राज्याने सत्तेचा वापर मनमानीपणे केला नाही- असे युक्तिवाद की गर्दीमुळे संपादन हे सार्वजनिक हितासाठी नाही, नाकारण्यात आले.

महाराष्ट्र प्रादेशिक नियोजन व नगररचना अधिनियम, १९६६ : कलम ५४ - भूमि संपादन - वापरात बदलासाठी अधिसूचना.

दिवाणी अपिलीय अधिकार क्षेत्र : दिवाणी अपील क्र. ५१९२/१९९६

दिनांक ०७/११/१९९४ रोजी बॉम्बे उच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्रमांक ४१९०/१९९४ मध्ये दिलेल्या न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी श्री. यू. आर. ललित आणि श्री. उदय यू. ललित

उत्तरवादींसाठी श्री. आर. एस. हेगडे, श्री. के. आर. नागराजा, श्री. ए. एम. खानविलकर, श्री. आर. बी. मासोदकर आणि श्री. डी. एम. नारगोळकर.

न्यायालयाने पुढीलप्रमाणे आदेश दिले :-

परवानगी दिली. दोन्ही पक्षकारांचे म्हणणे ऐकले.

विशेष परवानगीद्वारे हे अपील दिनांक ७ नोव्हेंबर, १९९४ रोजीच्या बॉम्बे उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाच्या रिट याचिका क्रमांक ४१९०/१९९४ आरंभीच फेटाळण्याच्या आदेशावरून उद्भवते. महाराष्ट्र राज्यातील पंढरपूर येथील एस. टी. बस स्थानक आणि डेपोच्या विस्तारासाठी जमीन संपादित करण्यासाठी भूमि संपादन अधिनियम, १८९४ (थोडक्यात, 'अधिनियम') च्या कलम ४(१) अंतर्गत जारी केलेल्या अधिसूचनेला आव्हान देण्याशी ते संबंधित होते. पंढरपूर हे भगवान विठोबाच्या प्राचीन आणि प्रसिद्ध मंदिरांच्या शहरांपैकी एक आहे, ज्यात राज्यांच्या अनेक भागांतील, विशेषतः कर्नाटक, आंध्र प्रदेश आणि महाराष्ट्रातील सर्व भक्त विशेषतः आषाढमास मध्ये एकत्र येतात, यात शंका नाही. अपीलकर्त्याचे म्हणणे आहे की, वाहतूक कोंडीमुळे सध्याच्या एस. टी. बसस्थानक आणि गर्दीच्या भागातील डेपोचा विस्तार करणे व्यवहार्य होणार नाही, जे नगरपालिकेने पारित केलेले आदेश, जिल्हाधिकारी यांनी केलेल्या शिफारशी आणि त्या संदर्भात नगरपालिकेने मंजूर केलेले ठराव यातून दिसून येते. महाराष्ट्र प्रादेशिक नियोजन व नगररचना अधिनियम, १९६६ च्या कलम ५४ अन्वये जोपर्यंत वापरकर्त्याला योग्य अधिसूचनेद्वारे बदलले जात नाही, तोपर्यंत निवासी हेतूसाठी राखीव असलेली जमीन व्यावसायिक हेतूसाठी वापरली जाऊ शकत नाही, असेही अपीलकर्त्याचे म्हणणे आहे. त्यामुळे वादग्रस्त संपादन विधिदुष्ट आहे.

एकच प्रश्न आहे : आक्षेपित अधिसूचना विधिदुष्ट आहे काय ? बस स्थानकाचा विस्तार हा निःसंशयपणे एक सार्वजनिक हेतू आहे आणि म्हणूनच, तो विधिदुष्ट असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही. जिल्हाधिकारी यांनी निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे आणि दिनांक ८ ऑगस्ट १९८६ रोजी काही लोकांनी त्या वतीने केलेले निवेदन खरे आहे की, गर्दी आहे आणि संपादन लोकहितासाठी नाही. परंतु निर्णय घेणे हे सरकारचे काम आहे आणि कोणती जागा अधिक सोयीस्कर आहे हे ठरवणे न्यायालयाचे काम नाही. बसस्थानक आणि बस डेपोच्या विस्तारासाठी भूमि संपादन करणे हे सार्वजनिक हितासाठी आहे असा निर्णय सरकारने घेतल्यामुळे, सत्तेचा वापर मनमानीपणे केला आहे असे म्हणता येणार नाही.

वरिष्ठ अधिवक्ता श्री. यू. आर. ललित यांनी असा युक्तिवाद केला आहे की, जेव्हा लाखो लोकांची मोठी गर्दी भगवान विठोबाच्या मंदिरनगरीत गर्दी करते, तेव्हा विद्यमान बसस्थानक आणि बस डेपो शहराच्या बाहेरील भागात हलवून गर्दी कमी करण्याऐवजी, विस्तार स्वतःच जमावामध्ये भर घालेल. जरी युक्तिवाद वाजवी आणि आकर्षक असला तरी

आपण त्या प्रश्नात जाऊ शकत नाही. निर्णय घेणे हे सरकारचे काम आहे आणि त्या संदर्भात कोणताही निष्कर्ष देणे हे या न्यायालयाचे काम नाही. सरकारने याच्या उलट निर्णय घेतला. हे क्षेत्र निवासी हेतूसाठी राखीव होते हेही तितकेच खरे आहे. ते प्रथमच निवासी भागात बसस्थानक उभारत आहेत असे नाही. खरे तर बसस्थानक आधीच अस्तित्वात आहे आणि संपादन केवळ विद्यमान बस स्थानकाच्या विस्तारासाठी होते. या परिस्थितीत, आम्हाला असे आढळत नाही की, हस्तक्षेपाला कोणतेही कायदेशीर समर्थन आहे.

तदनुसार अपील फेटाळली जाते. खर्चाबद्दल कोणताही आदेश नाही.

टी. एन. ए

अपील फेटाळली.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करिता वैध मानला जाईल.

X - X - X - X